

**CERITA RAKYAT ORANG ASAL SABAH SEBAGAI MEDIUM PEMBELAJARAN ASAS LITERASI:
ANALISIS KEPERLUAN*****Mohd Nazri Abdul Rahman (PhD)****Mariani Md Nor (PhD)**

Fakulti Pendidikan, Universiti Malaya

mohdnazri_ar@um.edu.my*Romli Darus****Ahmad Shobry Mohd Noor****Arun Daud**

Institut Pendidikan Guru, Kampus Kent, Sabah

Rinau Lintan

Sekolah Kebangsaan Selupoh, Tuaran, Sabah

Nor Asiah Muhamad

Universiti Sains Malaysia

Abstract: The use of folktales as a medium for basic literacy learning is an effort to preserve culture and identity of indigenous children. This study aimed to identify the suitability of folktales as the medium of basic literacy learning for Orang Asli children. A basic literacy learning module was developed based on the Homeschooling Model as proposed by Mohd Nazri Abdul Rahman (2014). The Fuzzy Delphi approach was used to identify the suitability of folktales as a medium of teaching and learning basic literacy for indigenous children in Sabah. Twelve (12) academic experts from various fields, namely children's education, language learning, kindergarten education, Kadazan-Dusun language, and Orang Asli education were involved in the study. The findings indicate that folktales are ideal to be implemented as a basic literacy learning module, especially for LINUS children. Therefore, the researchers propose that the Basic Literacy Learning module, based on the use of the indigenous people folktales, can be used to not only develop basic literacy but is also an effort to preserve the practices and traditions of storytelling among indigenous peoples.

Keywords: *Literacy, Folktales, Orang Asli Education*

Note: The term Orang Asal is normally used for the indigenous groups in Sabah and Sarawak

The term Orang Asli is normally used for the indigenous groups in Peninsula Malaysia

PENGENALAN

Cerita rakyat merupakan sastera rakyat yang disampaikan menerusi tradisi lisan dalam kelompok masyarakat tertentu. Penyampaian cerita rakyat dijalankan oleh penglipurlara dari satu generasi kepada satu generasi. Proses penyampaian cerita rakyat secara lisan oleh penglipurlara mengalami tokok tambah dan pengubahsuaian mengikut konteks budaya dan persekitaran pendengar. Secara umum, cerita rakyat disampaikan kepada khalayak umum dan tidak hanya mengkhusus kepada kanak-kanak. Maka, cerita rakyat untuk kanak-kanak bermaksud cerita yang diadaptasi dan disesuaikan mengikut keperluan dan kesesuaian kanak-kanak. Isi cerita dan struktur penceritaan dipermudahkan dan disesuaikan agar mesej yang terdapat dalam cerita tersebut dapat disampaikan kepada kanak-kanak. Maka, adaptasi cerita rakyat sebagai bahan bacaan kanak-kanak perlu memenuhi keperluan pembelajaran serta perkembangan psikologi dan kognitif kanak-kanak sama ada dari segi bentuk mahupun isinya. Bahan bacaan kanak-kanak termasuk cerita rakyat adalah bahan bacaan hiburan dan pendidikan kepada kanak-kanak (Hadijah Rahmat, 2006).

Cerita rakyat dapat menarik minat dan perhatian kanak-kanak kerana mengandungi unsur kreatif dan imaginatif. Penggunaan bahan bacaan kanak-kanak berunsurkan cerita rakyat mampu mempengaruhi corak pemikiran, pembinaan konsep sendiri, personaliti serta sosioemosi kanak-kanak (Mohd Firdaus Che Yaacob dan Normiza Abd Rahim, (2014). Justeru, dalam konteks kajian ini, penggunaan bahan pembelajaran berunsurkan cerita rakyat perlulah bersesuaian dengan

perkembangan dan pembentukan jati diri kanak-kanak. Berdasarkan pernyataan tersebut timbul persoalan, adakah penggunaan cerita rakyat sesuai sebagai bahan pembelajaran literasi dan numerasi bagi kanak-kanak Orang Asal.

Di Malaysia, isu murid tidak menguasai kemahiran literasi dan numerasi telah wujud sejak awal pengubalan sistem pendidikan Malaysia dan menjadi lebih kritikal dalam tahun 1960-an (Nazariyah Sani & Abdul Rahman Idris, 2012). Laporan Jawatankuasa Kabinet, pendidikan rendah di Malaysia perlu lebih memberi penekanan kepada penguasaan 3M iaitu membaca, menulis dan mengira (Kementerian Pelajaran Malaysia, 1979). Kesenambungan kepada isu ini, Kementerian Pelajaran Malaysia telah melaksanakan Program Saringan Literasi dan Numerasi (LINUS) dibawah Program Keberhasilan Utama Negara (NKRA). Isu ini turut melibatkan kanak-kanak Orang Asal. Selain tahap literasi dan numerasi kanak-kanak Orang Asal yang rendah, pendidikan kanak-kanak Orang Asal turut dibelenggu dengan masalah kadar keciciran (Carey, 1975; Hood Salleh, 1980; Mohd Hanif Zakaria 1991; Omar Othman, 2010; Mohd Nazri Abdul Rahman, 2014), kadar buta huruf (Itam Wali Nawan, 1985; Juli Edo, 1989, 1991; Mohd Hanif Zakaria, 1991; Omar, 2010; Phuah Bee Yoong, 2002; Saedah Siraj & Vanitha Thanabalan, 2010; Aniza Mohd Said, 2015) dan bilangan kanak-kanak Orang Asal yang tidak bersekolah (Laporan Kementerian Pelajaran Malaysia, 2010; JHEOA, 2009) adalah yang tinggi berbanding peringkat nasional.

Isunya, setelah pelbagai program, pendekatan, penyelidikan serta usaha yang dijalankan oleh pihak kerajaan sejak 1963 sehingga kini, masih terdapat kanak-kanak Orang Asal yang tidak dapat menguasai literasi dan numerasi. Kajian-kajian yang dijalankan menunjukkan bahawa tahap literasi dalam kalangan kanak-kanak Orang Asal masih berada pada tahap rendah berbanding dengan kanak-kanak Arus Perdana (Hasmah Abdul Manaf, 2011; Ramlah Abdul Rahman, 2009; Talib Johari, 2007). Persoalannya, adakah kualiti guru, kualiti murid Orang Asal atau bahan sumber pembelajaran literasi atau faktor extralinguistik yang menjadi faktor penyumbang kepada penguasaan literasi kanak-kanak Orang Asal?

Oleh itu, kajian ini dijalankan untuk mengenal pasti keperluan Modul Pembelajaran Asas Literasi Berdasarkan Cerita Rakyat Masyarakat Orang Asal Bagi Kanak-kanak Orang Asal setelah meneliti cadangan Hood Salleh (1980) agar '*culturally sensitive strategies*' diberi perhatian dalam menangani isu pendidikan Orang Asal.

TUJUAN KAJIAN

Tujuan kajian ini adalah untuk mendapatkan persetujuan pakar terhadap kesesuaian cerita rakyat sebagai modul pembelajaran asas literasi bagi kanak-kanak Orang Asal. Untuk mencapai tujuan kajian ini, maka objektif kajian adalah untuk mengenal pasti cerita rakyat yang bersesuaian bagi menjalankan aktiviti pembelajaran asas literasi bagi kanak-kanak Orang Asal. Maka, persoalan kajian adalah seperti berikut:

“Apakah cerita rakyat yang sesuai bagi modul pembelajaran asas literasi berasaskan cerita rakyat Orang Asal bagi kanak-kanak Orang Asal?”

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan pendekatan fuzzy delphi bagi mendapatkan kesepakatan pakar terhadap kesesuaian cerita rakyat dalam pembangunan modul pembelajaran asas literasi. Kesepakatan pakar dalam kajian ini diperoleh melalui soal selidik yang diedarkan kepada 12 orang pakar yang mempunyai pengalaman mengajar lebih 10 tahun dalam bidang pendidikan.

Pengumpulan data dan analisis data pendekatan fuzzy delphi melibatkan penilaian setiap pakar melalui nilai *threshold* di peroleh melalui rumus berikut:

$$d(\bar{m}, \bar{n}) = \sqrt{\frac{1}{3}[(m_1 - n_1)^2 + (m_2 - n_2)^2 + (m_3 - n_3)^2]}.$$

Seterusnya, proses *defuzzification* bagi setiap pilihan alternatif iaitu penilaian fuzzy $A_1=(m_1, m_2, m_3)$. Proses ini dilakukan dengan rumus $A_{max} = 1/3 * (a_1 + a_m + a_2)$ bagi menentukan kedudukan (*ranking*) bagi setiap pilihan alternatif.

ANALISIS DATA DAN PERBINCANGAN

Data dianalisis berdasarkan kedudukan tertinggi item bagi setiap konstruk seperti berikut:

Cerita Rakyat Yang Sesuai Untuk Modul Pembelajaran Asas Literasi Bagi Kanak-Kanak Orang Asal

Maklum balas pakar terhadap cerita rakyat yang sesuai untuk Modul Pembelajaran Asas Literasi bagi kanak-kanak Orang Asal adalah seperti jadual 1.

Jadual 1

Cerita Rakyat yang sesuai bagi pembelajaran Asas Literasi Bagi Kanak-Kanak Orang Asal

Item	Sub-Item	Average Respon			Defuzzification Value	Skor	
Cerita Rakyat Orang Asal	1.0 Cerita Rakyat Orang Asal						
	a.	Asal Usul Padi	0.52	0.72	0.92	0.72	4
	b.	Dongeng Kinabalu	0.56	0.76	0.96	0.76	3
	c.	Ikan dan Tupai	0.58	0.78	0.98	0.78	2
	d.	Si Anak-anak dan Kinomulok	0.58	0.78	0.98	0.78	2
	e.	Tikus dan Kundur	0.60	0.80	1.00	0.89	1
	Unsur amalan dan tradisi masyarakat Orang Asal						
	a.	Adat resam dan pantang larang	0.54	0.74	0.94	0.74	3
	b.	Nilai tradisi masyarakat	0.56	0.76	0.96	0.76	2
	c.	Bahasa ibunda	0.58	0.78	0.98	0.78	1

Berdasarkan jadual 1, Item 1.0 Cerita Rakyat Orang Asal, menunjukkan bahawa cerita ‘Tikus dan Kundur’ berada di kedudukan pertama dalam senarai keutamaan pakar berdasarkan kesepakatan persetujuan dengan nilai *defuzzification* 0.89 iaitu sesuai dibangunkan dalam modul pembelajaran asas literasi. Manakala sub-item 1.0a [Asal Usul Padi] berada di kedudukan paling rendah dalam tahap kesepakatan persetujuan pakar dengan nilai *defuzzification* 0.72. Ini bermakna kesemua cerita rakyat yang disenaraikan sesuai untuk dibangunkan dalam modul pembelajaran asas literasi bagi kanak-kanak Orang Asli. Pemilihan cerita rakyat yang sesuai sebagai bahan pengajaran dan pembelajaran literasi adalah berdasarkan kesesuaian cerita serta nilai murni yang terkandung di dalamnya. Menurut Othman Puteh dan Aripin Said (2011), setiap cerita rakyat memaparkan nilai murni yang tersendiri sebagai satu elemen pembentukan moral dan akhlak kanak-kanak. Analisis kajian mendapati kesepakatan pakar terhadap pemilihan Cerita rakyat ‘Tikus dan Kundur’ adalah kerana cerita ini yang kaya dengan nilai murni dan budaya bangsa Orang Asal secara tidak langsung. Selain itu, dapatan kajian juga menunjukkan bahawa kesemua cerita rakyat yang dipilih ini mengandungi unsur nilai murni seperti bermuafakat, tolong-menolong, kerajinan, kejujuran, kasih-sayang dan hormat-menghormati. Pengabung jalinan nilai-nilai murni ini dalam cerita rakyat antara faktor utama pemilihan kesesuaian sesebuah cerita rakyat sebagai bahan literasi kanak-kanak oleh pakar. Menurut Arba'ie Sujud, Nik Rafidah Muhammad Affendi dan Asiah Abdul Rahman (2010) didikan dan asuhan moral kanak-kanak dapat dipupuk menerusi penggunaan cerita rakyat sebagai bahan pembelajaran literasi. Kajian oleh Mohd Firdaus Che Yaacob dan Normiza Abd Rahim, (2014) menyatakan bahawa kebijaksanaan pengarang menghasilkan sebuah cerita rakyat yang sarat dengan pengolahan nilai murni bukan sahaja mampu dijadikan bahan literasi kanak-kanak tetapi juga boleh dijadikan sandaran kepada pembentukan citra nilai murni kanak-kanak Malaysia.

Seterusnya, kumpulan pakar juga mencapai kesepakatan bahawa cerita rakyat yang disenaraikan perlu dibangunkan dalam bahasa ibunda masyarakat Orang Asal (Nilai *defuzzification* 0.78). Seterusnya, cerita rakyat yang dipilih perlu mengetengahkan nilai tradisi masyarakat dan adat resam dan pantang larang masyarakat Orang Asal. Penggunaan cerita rakyat bukan sahaja dapat mengetengahkan amalan dan tradisi sesebuah masyarakat tetapi juga berfungsi sebagai pembina identiti masyarakat. Menurut Mohamad Fauzi Sukimi, (2012) dalam kajiannya mendapati cerita rakyat lagenda Orang Madura secara langsung menampilkan citra positif Orang Madura dan pembinaan identiti bangsanya. Maka, melalui pemilihan cerita rakyat masyarakat Orang Asal Sabah, secara tidak langsung menyingkap budaya dan tradisi masyarakat Orang Asal Sabah bagi pembinaan jati diri masa hadapan selain membantu penguasaan asas literasi.

Ringkasnya, dapatan kajian ini menjawab persoalan kajian “Apakah cerita rakyat yang sesuai bagi modul pembelajaran asas literasi berasaskan cerita rakyat Orang Asal bagi kanak-kanak Orang Asal?” Dapatan data kajian menunjukkan kumpulan pakar mencapai kesepakatan bahawa cerita rakyat yang dipilih perlu mengandungi unsur-unsur Bahasa Ibunda, Nilai Tradisi Masyarakat dan adat resam dan pantang larang.

KESIMPULAN

Cerita Rakyat Masyarakat Orang Asal memenuhi aspirasi pendekatan pembelajaran asas *literasi* yang mementingkan pembentukan nilai dan amalan tradisi masyarakat Orang Asal (Mohd Nazri Abdul Rahman, 2014; Aniza Mohd Said, 2015). Atas kepentingan memelihara dan memulihara tradisi masyarakat Orang Asal, pembelajaran melalui cerita rakyat yang bercorak tempatan dilihat sebagai satu alternatif yang terbaik. Pengkalan nilai tradisi masyarakat melalui cerita rakyat dapat direalisasikan melalui modul pembelajaran asas literasi sebagai medium pembelajaran dan pengajaran kanak-kanak Orang Asal. Dapatan kajian menunjukkan bahawa kumpulan pakar mencapai konsensus terhadap cerita-cerita rakyat bersesuaian dibangunkan dalam modul pembelajaran asas literasi yang mengandungi unsur tradisi dan amalan masyarakat yang perlu dikekalkan dalam membentuk jati diri generasi muda Orang Asal.

ACKNOWLEDGEMENTS

Geran Bantuan Kecil Penyelidikan, Universiti Malaya (BK040-2016)

RUJUKAN

- Adi Haji Taha. (2006). *Orang Asli: Khazanah Tersembunyi: The Hidden Treasure*. Kuala Lumpur.
- Adler M, Ziglio E. (1996). *Gazing into oracle: The Delphi method and its application to social policy and public health*. London: Jessica Kingsley Publisher.
- Aniza Mohd Said, (2015). *Model Kurikulum Berasaskan Ilmu Perubatan Herba Orang Asli untuk Sekolah Rendah Masa Depan*. Tidak diterbitkan. Tesis PhD Universiti Malaya: Kuala Lumpur
- Arba'ie Sujud, Nik Rafidah Muhammad Affendi dan Asiah Abdul Rahman (2010). *Sastera Melayu Suatu Pengantar Edisi Baharu*. Kuala Lumpur: Tinta Press Sdn. Bhd.
- Hasmah Abdul Manaf, (2011). *Racial Minority Rights in Education (Children Orang Asli) From the Perspective of Human Rights*. This Working Paper Presented at the Conference of Minority, Institute LUXURIUS Balance: Nov. 2011.
- Malaysia, Ministry of Education. (2010). *Quick facts: Malaysian educational statistics*. Kuala Lumpur: Educational Policy Planning & Research Division, Ministry of Education Malaysia.
- Jabatan Muzium Negara. (2010). Katalog pameran magis belantara herba Orang Asli.
- Juli Edo (1990). *Tradisi Lisan Masyarakat Semai*, Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, Monograf Bilangan 16, Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi. Hlm.1
- Mohamad Fauzi Sukimi, (2012). Cerita Rakyat dan stereotaip dalam konteks pembinaan identiti Madura. *Malaysia Journal of Society and Space*, 8(9) : 22-38.
- Mohd Firdaus Che Yaacob dan Normiza Abd Rahim, (2014). Cerita Rakyat Membentuk Moral Positif Kanak-Kanak Melalui Nilai Murni. *Journal of Business and Social Development*, 2(2): 74-85.
- Mohd Nazri Abdul Rahman, (2014). *Pembangunan Model Homeschooling Berasaskan Nilai dan Amalan Masyarakat Bagi Kanak-kanak Orang Asli*. Tidak diterbitkan. Tesis PhD Universiti Malaya: Kuala Lumpur
- Othman Puteh & Aripin Said. (2011). *366 Cerita Rakyat Malaysia*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors.

- Ramlah Abdul Rahman, (2009). *Integrated Curriculum Pilot Project Orang Asli and Penan Pupil (KAP)*. Report Curriculum Development Division: Ministry of Education
- Sillitoe Paul; Alan Bicker; Johan Pottier William Balée(2002). Participating in Development: Approaches to Indigenous Knowledge. *Journal of Anthropological Research*, Vol. 59, No. 4 (Winter, 2003), pp. 557-559
- Snively, G. (2000). *Discovering Indigenous Science : Implications for Science Education*, 6–34.
- Sobrevila, Claudia,. (2008). *The role of Indigenous Peoples in Biodiversity Conservation: The Natural, but Often Forgotten Partners*, The World Bank.